

Públic

ES POSSIBLE UN COP D'ESTAT A ESPANYA?

Vicenç Navarro

Catedràtic Emèrit de Ciències Polítiques i Polítiques Públiques,
Universitat Pompeu Fabra, Professor of Public Policy de la Johns
Hopkins University i Director del JHU-UPF Public Policy Center

14 de gener del 2021

Fa uns dies hi va haver un intent de cop d'Estat als Estats Units, quan un grup de militants de moviments i partits d'ultradreta van intentar interrompre i evitar l'aprovació, per part del Congrés nord-americà, dels resultats de les eleccions presidencials en aquell país, en què el candidat del Partit Demòcrata, Joe Biden, va ser-ne el guanyador. Aquests manifestants van prendre per la força l'edifici del Capitoli, causant la mort de cinc persones i forçant els membres del Congrés (tant del Senat com de la Cambra de Representants) a buscar refugi per salvaguardar la seva integritat física.

Mai no havia passat una cosa així als EUA. Com era lògic, l'impacte de la notícia a nivell internacional va ser enorme, ja que el

fet **estava tenint lloc al país que es presenta sovint com l'abanderat de la democràcia liberal**. Si havia passat als EUA, molta gent es va preguntar si podria passar una cosa semblant al seu propi país. La gent és conscient que en un gran nombre de països està tenint lloc un creixement de la ultradreta, que qüestiona l'ordre democràtic existent, intentant canalitzar l'enuig i frustració en amplis sectors de la població com a resultat de l'enorme crisi social, que ha estat colpejant molts països, accentuada encara més amb l'expansió de la pandèmia. **És lògic, per tant, que, en molts indrets, inclosa Espanya, molta gent es preguntí si hi podria haver un cop d'Estat semblant al seu territori.**

Característiques de la ultradreta als EUA (i a molts països europeus)

Tot i que hi ha una gran diversitat dins d'aquests moviments d'ultradreta que hi ha a ambdós costats de l'Atlàntic Nord, tenen també característiques comunes, com són: **un nacionalisme extrem, basat en una concepció de superioritat de raça i/o grup ètnic cultural, molt autoritari i antidemocràtic**, que va molt més enllà del fenomen conegut com a "populisme", ja que tot i que té una característica comuna -**el cabdillisme**-, inclou altres dimensions que són més properes al feixisme que al populisme. Entre elles, la de ser un **moviment amb una cultura violenta, que es considera víctima de l'aparició de noves forces polítiques que qüestionen el seu**

domini i la seva visió del món, a les quals cataloga com a "socialistes" i "comunistes", que suposadament estan instrumentalitzant l'Estat per imposar un sistema totalitari mancat de llibertats que elimini la seva cultura i interessos. El seu primitivisme, la seva visió reaccionària i la seva religiositat cristiana profunda, amb vocació de croada contra d'altres religions i formes d'espiritualitat, són característiques que van més enllà del populisme. En realitat, molts dels seus dirigents no oculten als EUA les seves simpaties pronazis i profeixistes, inclosa la utilització dels seus símbols. Vegin les imatges de la presa del Capitoli i ho veuran. **El seu racisme i antisemitisme van aparèixer amb la seva màxima expressió, amb referències constants a un patriotisme entès com la defensa a ultrança i a través de mitjans violents de l'ordre actual establert, amenaçat pels suposats socialistes i comunistes que consideren que estan controlant el Partit Demòcrata.**

Podria haver-hi un cop d'Estat similar a Espanya?

La resposta és un sí rotund, ja que ja ha passat en diverses ocasions (com el 23-F del 1981); a més a més, el nostre país és un dels més vulnerables entre els països a ambdós costats de l'Atlàntic Nord. Soc conscient que als principals fòrums de "respectabilitat" política del país, a on es promou la saviesa

convencional dels establishments polítics i mediàtics dominants, aquesta afirmació **pot semblar una exageració. En aquests fòrums, el nostre sistema democràtic es presenta com a robust, és a dir, una de les democràcies més madures del món,** segons el setmanari liberal *The Economist*, fins al punt de ser homologable a qualsevol altre sistema democràtic que existeix a l'Europa Occidental, i prou sòlid com per descartar qualsevol situació semblant a la succeïda a Washington fa uns dies. En aquesta visió idealitzada del sistema polític espanyol, es considera que la **transició de la dictadura a la democràcia va ser modèlica,** ja que va suposar una **ruptura amb el règim dictatorial anterior,** gràcies a la qual s'hauria consolidat ja una cultura democràtica a nivell de la població que exclouria aquesta possibilitat. És més, constantment s'assumeix que la **Unió Europea no permetria que hi hagués un cop d'Estat a Espanya,** i es considera aquesta pertinença a la UE una de les millors garanties que aquest fet no pugui tenir lloc al nostre país.

Quin és el context que afavoreix l'aparició d'aquest cop d'Estat?

La imatge idealitzada del sistema democràtic espanyol oculta diversos fets essencials que qüestionen la credibilitat de la saviesa convencional. Un és que **no hi va haver una transició modèlica ni tampoc una ruptura amb l'aparell dictatorial anterior.** Sense ànim de desmerèixer els canvis que van tenir lloc

durant i després de la transició, el fet és que, a l'**Estat espanyol, liderat, com a Cap de l'Estat, pel monarca actual (hereu del rei nomenat pel dictador), hi ha una part dels aparells de l'Estat i, molt en particular, sectors dels aparells de seguretat i policials, del sistema judicial i de les forces armades, que van experimentar pocs canvis, tant de personal com de cultura política, fins al punt que fins i tot es va mantenir una estàtua del dictador** (responsable del major nombre d'assassinats polítics que hi hagi hagut mai a Espanya) **a l'Acadèmia General Militar de l'Exèrcit fins fa pocs anys. I se sap que hi ha alts comanaments d'aquestes forces armades, així com dels sistema judicial i dels cossos i forces de seguretat, que comparteixen la cultura i ideologia del règim anterior.**

De fet, tal com he documentat en diversos dels meus llibres (***Bienestar insuficiente, democracia incompleta. Sobre lo que no se habla en nuestro país*** i també ***El subdesarrollo social de España. Causas y consecuencias***), el **subdesenvolupament social d'Espanya és conseqüència de l'enorme domini que les dretes -i els grups econòmics i financers que representen (molts d'ells, hereus de les forces dominants durant la dictadura)- han tingut sobre l'Estat espanyol.** Han transcorregut més de quaranta anys de democràcia i Espanya continua tenint un dels Estats del Benestar menys desenvolupats de l'Europa Occidental. Les

dades hi són per a qui les vulgui veure. La despesa pública social continua situada entre les més baixes de la Unió Europea dels Quinze, el grup de països d'aquesta comunitat amb un major desenvolupament econòmic.

Quines són les condicions que hi ha als EUA que expliquen l'intent de cop d'Estat? Quines d'elles existeixen també a Espanya?

Si analitzem el que va passar als EUA, veiem que cadascuna de les condicions que ho van propiciar les trobem també a Espanya. Una és l'existència d'una **profunda crisi social** exacerbada per la Gran Recessió i **agreujada per la pandèmia**.

Una altra és que hi hagi un **estat generalitzat d'insatisfacció i desànim a causa de les condicions existents, amb l'aparició de moviments socials que presenten propostes alternatives de clara orientació reformista que, en cas d'aplicar-se, significarien canvis substancials en l'ordre econòmic i social del país**. Als EUA hi ha hagut grans mobilitzacions d'amplis sectors de la població, com per exemple: el **moviment de protesta enfront de la repressió policial (*Black Lives Matter*)**, molt marcada cap a les classes treballadores pobres (la gran majoria, negres i llatins); un **nou moviment feminista clarament contestatari** i amb una clara orientació popular (diferent de la del moviment feminista anterior, la

referent del qual va ser la Sra. Hillary Clinton, d'orientació de classe mitjana il·lustrada) i que se centra en els **temes quotidians de les famílies treballadores, moviment dirigit sobretot per dones negres i llatines d'origen de classe treballadora; noves mobilitzacions obreres que han posat a la defensiva les forces conservadores i tradicionals, com ara les esglésies cristianes, grups empresarials i poblacions rurals**, els quals es consideren víctimes d'una discriminació **reproduïda pel llenguatge "políticament correcte"**, que qüestiona la seva identitat blanca i "americana" (i que inclouen amplis sectors de la classe treballadora blanca). **Aquests sectors senten amenaçada la seva identitat i el seu domini racial i cultural, i acusen de comunistes i socialistes qualsevol institució o formació política que qüestioni aquest domini.**

Una tercera condició és l'**existència d'un ampli entramat de mitjans de desinformació**, els quals promouen falsedats i promocionen la figura d'un cabdill, Donald Trump (figura televisiva i gran especulador de la indústria immobiliària de Nova York, conegut per la seva corrupció i ultradretanisme), **que és presentat com a víctima d'una discriminació per part del gran establishment econòmic i financer novaiorquès a causa de la seva oposició a aquest establishment.** En aquest sentit, el seu principal punt d'atracció per amplis sectors de les classes populars (que se senten

igualmente marginades i discriminades) **és que odia els mateixos que ells odien. Aquesta imatge "antiestablishment" és promoguda per aquests mitjans de dretes.**

Finalment, una **quarta condició és comptar amb una base electoral molt lleial, amb una ideologia d'ultradreta.**

Algunes d'aquestes condicions existeixen a Espanya

Moltes d'aquestes condicions existeixen a Espanya, com ara:

- 1) **Una crisi econòmica i social molt accentuada** (veure el meu recent llibre digital ***Pandemia, economía y Estado del Bienestar. Causas, consecuencias y alternativas posibles ante la pandemia de coronavirus***).
- 2) **La persistència d'una cultura heretada d'allò que a Espanya s'anomena franquisme, estesa en amplis sectors del país com a conseqüència de l'enorme domini que tenen les forces conservadores (fins i tot a les institucions, com l'Església als mitjans de reproducció de valors).**

- 3) **Una formació política propera ideològicament i política al trumpisme dels EUA, Vox**, la influència de la qual sobre els altres partits de dretes és molt gran, no només per les aliances polítiques necessàries perquè aquests governin, **sinó també perquè "odien" aquells que Vox odien: les noves esquerres.**
- 4) **Un discurs d'odi i enorme hostilitat cap al govern de coalició d'esquerres (i, molt en especial, en contra dels membres d'Unidas Podemos), al qual acusen d'il·legítim i fins i tot criminal (amb l'agreujant que a Espanya hi ha sectors de l'aparell judicial que comparteixen la cultura de l'aparell del règim dictatorial anterior).** Aquesta situació no s'ha donat als EUA, a on fins i tot el Tribunal Suprem (profundament conservador) s'ha oposat a l'intent de cop d'Estat. No estic segur que també fos així a Espanya.
- 5) **Una cultura d'enorme agressivitat cap als nous moviments reformistes com ara Unidas Podemos, que són presentats com un element a exterminar**, ja que són percebuts com un virus mortal que pot acabar amb el seu domini a la societat. **Llegeixin, com a indicador d'aquest fet, les cartes dels militars retirats a on amenacen amb**

l'assassinat necessari de milions d'espanyols per salvar la pàtria un altra cop, i l'enorme passivitat per part dels aparells judicial i de seguretat de l'Estat, i el silenci del Cap de l'Estat.

Aquest odi va en augment i té a veure amb els **enormes privilegis d'aquests estaments i la seva gran inseguretat, cosa que determina una enorme intolerància cap a qualsevol avenç social o econòmic que tingui lloc i que afecti les coordenades de poder dins de l'Estat.** Per això busquen una aliança amb aquelles forces que els són properes, ja que és d'on deriven la seva esperança de poder evitar el desenvolupament de polítiques públiques que redueixin els seus privilegis.

La Unió Europea no evitaria un cop d'Estat

Pel que fa a la suposada ajuda per part de l'establishment politicomediàtic de la UE, **ha estat precisament aquest establishment el que va posar en marxa les polítiques públiques neoliberals que han creat l'enorme crisi social.** Ells van ser els causants de les enormes crisis que van tenir lloc a la UE i que han estat especialment greus a Espanya i Itàlia (i a Grècia). El seu neoliberalisme va ser la causa de l'enorme crisi econòmica que més tard va donar lloc a la crisi social. **Creure que les institucions europees, governades**

majoritàriament per les dretes, i el parlament de les quals ha arribat a aprovar mesures profundament retrògrades i reaccionàries, són una barrera democràtica enfront del colpisme és erroni. En realitat, han pogut governar sense grans dificultats convivint amb **dos governs clarament trumpistes a Polònia i Hongria.**

Els continus silencis dels mitjans enfront d'aquesta possibilitat de cop d'Estat

Com si fos un intent de demostrar que el que afirmo aquí és una amenaça real, fa uns dies ha aparegut una carta **d'un tinent general, tramesa a la ministra de Defensa, Margarita Robles, a on s'assenyala que l'opinió expressada pels militars retirats està àmpliament estesa a l'Exèrcit, la qual cosa, per desgràcia, no es pot descartar.** El perill del colpisme a la cultura militar espanyola és constant i si **no s'ha donat abans, després de Tejero, és perquè no hi va haver mai una demanda més generalitzada (que queda reflectida en l'existència d'un govern de coalició d'esquerres) de canvi al país que corregeixi l'enorme desequilibri de forces que hi ha encara a Espanya entre els hereus dels vencedors i els vençuts a la Guerra Civil.** La creixent hostilitat de Vox cap al govern actual, reproduïda pel PP i també per Ciutadans, que constantment defineixen un govern **democràticament escollit com a inconstitucional, il·legal i criminal, és un indicador més que**

clar per mostrar que es desitja crear un clima de crispació en què puguin donar-se actes com el del Capitoli a Washington, actes dels quals, tot i que no fossin realitzats amb el suport d'aquests partits, aquests també en serien responsables per haver creat el clima polític propici perquè tinguessin lloc. No vull dir amb això que aquests partits estiguin demanant directament un cop d'Estat, però sí que estan creant, conscientment o inconscient, la cultura que hi pot conduir, tal com va afirmar recentment un dels periodistes més aguts i subtils dels mitjans espanyols, Enric Juliana.

Una última observació: allò que la Sexta va ocultar

Vaig veure el reportatge emès el dia 8 de gener al programa "La Sexta Columna", de *La Sexta*, sobre el que va passar als EUA. Va ser interessant, però insuficient, ja que el que més destaca és que silenciava alguns elements importants en la seva anàlisi de l'intent de cop d'Estat a Washington fa uns dies (i el de Tejero de l'any 1981 a Espanya). El principal conflicte que existeix als EUA que es va presentar al programa va ser el racial que, tot i ser molt important, no explica el suport d'amplis sectors de la classe treballadora blanca a Trump, alguns dels quals havien votat abans Obama. Cal tenir en compte que, a Europa, molts votants de partits de l'esquerra tradicional van acabar votant ultradreta, i va passar el mateix als Estats Units. No es pot

entendre el fenomen Trump sense entendre el que ha estat passant abans d'ell com a resultat de l'impacte de les polítiques neoliberals (veure el meu article "**Les conseqüències de l'escassa democràcia als EUA**", *Públic*, 11.11.20). Sobre aquest fet hi va haver un silenci eixordador. I un altre silenci, igualment eixordador, va ser que *La Sexta* no es va atrevir a esmentar que un dels punts més alarmants per a la democràcia espanyols no són només les declaracions de dirigents de Vox i també del PP, a on acusen l'actual govern espanyol de ser il·legal (exactament com defineix Trump la futura administració Biden), **sinó també les declaracions de membres retirats de l'Exèrcit que igualment l'han acusat d'il·legal, sense que el Cap de l'Estat, el monarca, s'hagi pronunciat al respecte.** No crec que veiem en la suposadament exemplar democràcia espanyola (fruit d'una transició també definida erròniament com a "modèlica") **un programa televisiu que analitzi el perill d'un cop d'Estat per part de sectors de l'Exèrcit**, unes forces armades que fins fa molt pocs anys, i com he dit abans, tenien un monument del dictador Francisco Franco a la seva escola. S'imaginen una cosa semblant a Alemanya, Itàlia o França, que van patir règims similars? I els mitjans d'informació, callats. **I algú s'imagina que en una desfilada militar es posés a la mateixa categoria un aliat del nazisme (un soldat de la División Azul) i un lluitador a favor de la democràcia, com va fer el ministre de Defensa socialista, el Sr. José Bono, tertulià habitual a *La Sexta*, a la desfilada del 12 d'octubre del 2004?**

Aquests fets mostren la insensibilitat democràtica que hi ha a Espanya i la seva excessiva tolerància amb el **feixisme, terme no emprat en aquest país, a on l'establishment politicomediàtic prefereix parlar de "franquisme", a fi de definir-lo com un moviment cabdillista populista en lloc del que va ser, un règim feixista que té encara un ampli seguiment a Espanya. Així de clar.**